

**Եվրոպայի խորհրդի երևանյան գրասենյակի կողմից իրականացվող
«Հայաստանում ժողովրդավարական զարգացում, ապակենտրոնացում և լավ
կառավարում» Ծրագիր**

ՓՈՐՁԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ N6

Հիմք՝ “Շրջանակային պայմանագիր”

N° FC2019/AO/05. կնքված 15.05.2019թ.,

Պատվեր՝ N° 2019/AO/05/06, կնքված 13.06.2019թ.,

Ծառայություններ մատուցող՝ Արտակ Երգենյան.

20 հունվարի 2019 թվական

**Լիազորությունների ապակենտրոնացման դեպքում՝ պետության
կողմից դրանց պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմները,
ֆինանսավորման կարգի հիմնադրույթները և դրանց
արդյունավետության գնահատումը**

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

- 1. Ապակենտրոնացված լիազորությունների պետության կողմից պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմների Եվրոպական գործելաոճը..... 3**
- 2. Եվրոպական փորձի հիման վրա՝ Հայաստանում Լիազորությունների ապակենտրոնացման դեպքում՝ պետության կողմից դրանց պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմները..... 18**
- 3. Ապակենտրոնացված լիազորությունների պետության կողմից պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմների արդյունավետության գնահատումը..... 37**

Սույն զեկույցում ներկայացվում է՝ ապակենտրոնացված լիազորությունների պետության կողմից պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմների Եվրոպական գործելաոճը, Եվրոպական փորձի հիման վրա՝ Հայաստանում Լիազորությունների ապակենտրոնացման դեպքում՝ պետության կողմից դրանց պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմները և ապակենտրոնացված լիազորությունների պետության կողմից պարտադիր ֆինանսավորման մեխանիզմների արդյունավետության գնահատումը:

1. ԱՊԱԿԵՆՏՐՈՆԱՑՎԱԾ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵԼԱՈՃԸ.

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի” 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված է, որ. պետական լիազորությունների իրականացումը, որպես կանոն, պետք է առավելապես դրվի քաղաքացիներին ամենից մոտ կանգնած իշխանության մարմինների վրա, սակայն պետք է հաշվի առնվեն **լիազորության ծավալը, բնույթը, խնայողության ու արդյունավետության պահանջները:**

Եվրոպական երկրներում տարբեր մոտեցումներ են կիրառվել պետական մարմինների լիազորությունների՝ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին (այսուհետ՝ ՏԻՄ) պատվիրակման և դրանց պարտադիր ֆինանսավորումն ապահովելու նպատակով, որոնց օրինակները հետևյալն են.

1. Շվեդիա.

Շվեդիայի Սահմանադրությունը բացահայտ ճանաչել է տեղական ինքնակառավարման սկզբունքը: **«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը (2004)** սահմանել է տեղական ինքնակառավարման մարմինների կառուցվածքը, նրանց լիազորությունները և թվարկել տեղական սուբյեկտների եկամտի աղբյուրները:

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարման մարմիններին՝ պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումը, դրանց պարտադիր ֆինանսավորումներին վերաբերող որոշումները և նրանց հաշվետվողականություններն իրականացվում են պառլամենտական կառույցի (ինստիտուտի) կողմից, որն ուղղակիորեն հաշվետու է միայն պառլամենտին:

Այդ պառլամենտական կառույցը (ինստիտուտը)՝

1) տեղական ինքնակառավարման մարմիններից ստանում է տեղական ինքնակառավարմանը վերաբերող օրենսդրական նախաձեռնությունները.

2) Կառավարության նախաձեռնությամբ և տեղական ինքնակառավարման ասոցիացիաների հետ խորհրդակցելով՝ կայացնում է պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման և դրանց դրանց պարտադիր ֆինանսավորման կարգին վերաբերող որոշումներ.

3) համակարգում է տեղական իշխանությունների փոխադարձ հարաբերությունները՝ տարածքային և կենտրոնական իշխանության մարմինների հետ.

4) պառլամենտին է ներկայացնում տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության վերաբերյալ հաշվետվություններն, այդ թվում՝ տեղական իշխանությունների ներքին աուդիտի համակարգի և երկրի վերահսկիչ պալատի կամ այլ մարմինների կողմից արձանագրված խնդիրները.

5) պառլամենտին է ներկայացնում տեղական ինքնակառավարման անկախության կամ ինքնուրունության սահմանափակման դեպքերի վերաբերյալ զեկույցները:

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարմանը պատվիրակվող լիազորությունների մեջ մտնող խնդիրները սահմանվում են այսպես կոչվող հատուկ օրենսդրությամբ:

Շվեդիայում տեղական ինքնակառավարմանը պատվիրակվել են լիազորությունների մեջ մտնող հետևյալ խնդիրները՝

1) սոցիալական ծառայություններ (**“Սոցիալական ծառայությունների մասին”** օրենք 2001թ.).

2) բժշկական և առողջապահական ծառայություններ (**“Առողջության և բժշկական օգնության մասին”** օրենք, 1982 թ.).

3) բնապահպանական և հանրային առողջություն (**“Բնապահպանության մասին”** օրենք, 1998թ.).

4) նախադպրոցական, պարտադիր և միջնակարգ կրթություն («Կրթության մասին» օրենք 1985թ.):

Շվեդիայում ստացվել է մի իրավիճակ, որ տեղական իշխանությունների գործունեության կարգորոշումները և «**կենտրոնական իշխանություն-տարածքային իշխանություն-տեղական իշխանություն շղթայում**» ցանկացած փոխհարաբերություն, հնարավոր է իրագործել միայն պառլամենտական կառույցի (ինստիտուտի) միջոցով, որը էականորեն բարձրացրել է տեղական իշխանությունների տնտեսական, ֆինանսական, ինչպես նաև քաղաքական առումով անկախության և ինքնուրույնության մակարդակը (ցուցիչը):

2. **Սլովակիա.**

Սլովակիայում տեղական ինքնակառավարման կազմակերպումը հիմնված է երկու մակարդակ ունեցող կառուցվածքի վրա՝ ութ շրջան և 2887 համայնք: Ենթաազգային կառավարությունը **Սլովակիայում** բաղկացած է շրջաններից և համայնքներից:

Սլովակիայի Սահմանադրությամբ համայնքները սահմանված են որպես տարածքային ինքնակառավարման հիմնական մարմիններ, իսկ շրջանները ներկայացված են որպես ավելի բարձր տարածքային ստորաբաժանումներ:

Շրջանները ու համայնքները տարածքային և վարչական առումով անկախ են, և նրանք նույնպես անկախ են միմյանցից:

Շրջանների և համայնքների ֆինանսավորումներն իրականացվում են՝

⇒ **«Մարզային ինքնակառավարման բյուջետային կանոնների մասին»** օրենքով (թիվ 583/2004).

⇒ **«Պետական կառավարման բյուջեի կանոնների մասին»** օրենքով (թիվ 523/2004):

Սլովակիայում տեղական ինքնակառավարման մարմինների ծախսերը միջինը կազմում են ընդհանուր պետական ծախսերի 18%-ը:

Սլովակիայում շրջաններին ու համայնքներին օրենքով տրվել են ինչպես սեփական, այնպես էլ պետական մարմինների պատվիրակված լիազորություններ:

Սեփական լիազորություններն իրականացվում են շրջանների ու համայնքների իրավասու մարմնի հայեցողությամբ և, առաջին հերթին, դրանց իրագործումը ֆինանսավորվում են սեփական եկամուտների հաշվին:

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների կատարումը կանոնակարգվում է կենտրոնական իշխանության կողմից սահմանված հատուկ ուղեցույցներով, նույնիսկ եթե դրանց փաստացի ֆինանսավորումը կատարվում է տեղական բյուջեների միջոցով:

Այնուամենայնիվ՝ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների կատարումը պարտադիր ֆինանսավորվում է կառավարության լիազորված նախարարության կողմից փոխանցված հատուկ միջոցներով:

3. **Ֆինլանդիա.**

Ֆինլանդիայում գոյություն ունի կառավարման կազմակերպում՝ հիմնված երեք մակարդակի վրա, մասնավորապես՝ կենտրոնական կառավարություն, 19 շրջան և 320 համայնք:

Ֆինլանդիայի Սահմանադրությունն ինքնավարություն է երաշխավորում տեղական իշխանությունների համար:

Կենտրոնական կառավարության և համայնքների միջև լիազորությունների տարանջատումը և դրանց իրագործման համար պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորման իրավահարաբերությունները կանոնակալվում է **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** օրենքով:

4. Դանիա.

Դանիայի Սահմանադրությունը սահմանել է տեղական ինքնավարության սկզբունք՝ պետության վերահսկողության ներքո: **Դանիայի** Սահմանադրության 82-րդ հոդվածը սահմանել է, որ համայնքներն իրավունք ունեն ղեկավարել իրենց գործերը ինքնուրույն, բայց պետական հսկողության ներքո:

Տեղական և տարածքային իշխանությունների ներքին կառուցվածքի, դրանց լիազորությունների ֆինանսավորման և վերահսկողության հատուկ կանոնները սահմանված են **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** 1968 թվականի օրենքում: Դանիայի 98 համայնքները անդամակցում են **«Դանիայի տեղական կառավարություն»** ասոցիացիային, որն ազդեցություն ունի տեղական ինքնակառավարման պլանավորման և որոշումների կայացման քաղաքականության վրա: Ըստ **«Դանիայի տեղական կառավարություն»** ասոցիացիայի՝ շրջանների և համայնքների միջև գոյություն չունի հիերարխիկ հարաբերություններ, քանի որ այդ իշխանություններն ունեն տարբեր լիազորություններ և պարտականություններ:

Ամեն տարի կառավարությունը համաձայնագիր է ստորագրում **«Համայնքների ազգային ասոցիացիայի»** և **«Շրջանների ազգային ասոցիացիայի»** հետ, որով սահմանվում են հաջորդ տարվա տեղական բյուջեն, տեղական ծառայությունների և ներդրումների չափաքանակները, կենտրոնական բյուջեից հատկացվելիք դրամաշնորհների, սուբվենցիաների, դոտացիաների և լիազորությունների կատարումը ֆինանսավորելու համար տրամադրվող կառավարման դրամաշնորհների չափերը:

Դանիայի համայնքների ֆինանսավորման ամենակարևոր տարրը կազմում է պետական մարմինների լիազորությունների իրագործման համար պետական բյուջեից տրամադրվող կառավարման դրամաշնորհները:

Որպեսզի համայնքներն, օրինակ՝ առողջության պահպանման ծառայություններ մատուցեն՝ պետական բյուջեից կառավարման դրամաշնորհները, և այդ ոլորտում ներդրումային ծրագրեր իրականացնելու համար սուբվենցիաները բաշխվում է մի շարք օբյեկտիվ չափանիշներով, օրինակ՝ **յուրաքանչյուր շրջանի ժողովրդագրություն և**

սոցիալական կառուցվածքը, արտացոլելով պահանջվող ընթացիկ և կապիտալ ծախսերը:

5. Բուլղարիա.

Բուլղարիայի տարածքը բաժանված է շրջանների (շրջանի) և համայնքների: Այնուամենայնիվ, ինքնակառավարումը և հարկաբյուջետային ինքնավարությունը առկա են միայն տեղական ինքնակառավարման մակարդակում: **Բուլղարիայում** առկա են 264 համայնքներ, որոնք կազմում են ենթաազգային մակարդակը:

Տեղական ֆինանսները **Բուլղարիայում** կարգավորվում են «**Տեղական ինքնակառավարման և տեղական վարչակազմի մասին**» օրենքով և «**Պետական տարեկան բյուջեի մասին**» օրենքով: Բուլղարիան պաշտոնապես գտնվում է պետական մարմինների լիազորությունների անցումային ապակենտրոնացման գործընթացում, որը սկսվել է 2006 թվականին ընդունված ապակենտրոնացման ռազմավարության հիման վրա, որը վերանայվել է նաև 2010-ին:

Պետական մարմինների լիազորությունների անցումային ապակենտրոնացման գործընթացը ղեկավարվում է կառավարության կողմից ձևավորված նախարարների խորհրդի կողմից, որն խորհրդակցական մարմին է՝ իրականացնելու ապակենտրոնացման աջակցություն:

Բուլղարիայի համայնքները, ի տարբերություն շրջանների, ունեն իրենց բյուջեները և նրանց թույլատրվում է ստանալ սեփական եկամուտներ: Տեղական ծախսերը ֆինանսավորելու հիմնական աղբյուրն է հանդիսանում կենտրոնական կառավարության կողմից տրամադրված պետական բյուջեի միջոցները:

ՏԻՄ-երի լիազորությունները **Բուլղարիայում** ներկայումս բաղկացած են պետական մարմինների պատվիրակված և սեփական լիազորություններից:

Պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունները վերաբերում են մի շարք պետական մարմինների լիազորությունների կառավարմանը և

Ֆինանսավորմանը, որի համար պետությունը պահպանում է լիազորությունների իրականացման և ֆինանսավորման քաղաքականություն սահմանելու իրավասությունը:

Բուլղարիայում պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունները ներառում են՝ կրթությունը (հիմնական և երկրորդական), սոցիալական պաշտպանությունը և առողջապահությունը: Այնուամենայնիվ՝ համայնքներն ունեն իրենց սեփական լիազորությունները՝ բնակարանային և համայնքային ծառայությունների, տնտեսական հարցերի, շրջակա միջավայրի պաշտպանության, մշակույթի և կրոնի վերաբերյալ:

6. **Նիդեռլանդներ.**

Նիդեռլանդներում 2002-ին փոփոխված **Սահմանադրությունը** երկիրը սահմանել է որպես ապակենտրոնացված: Անցած 30 տարիների ընթացքում Նիդեռլանդները շարժվել են դեպի ապակենտրոնացում: Նիդեռլանդների **Սահմանադրության 132-րդ** հոդվածը վերաբերում է նահանգների և համայնքների կազմակերպմանը, իսկ կենտրոնական կառավարությունը օրենքով կարող է փոխել նահանգներին և համայնքներին վերապահված լիազորություններն, այդ թվում՝ համայնքներին պատվիրակելով պետական մարմինների լիազորություններ:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսներն, այդ թվում՝ պետական մարմինների լիազորությունների իրագործման համար ֆինանսավորումները, ամբողջությամբ ստացվում են կենտրոնական կառավարության փոխանցումներից: Նահանգներին և համայնքներին կատարվող ընդհանուր փոխանցումները կառավարվում են «**Կենտրոնացված կառավարման ֆոնդի**» միջոցով:

Պետական մարմինների լիազորությունների իրագործման համար ֆինանսավորումները հաշվարկվում է մի բանաձևի միջոցով, որը կշռում է բազմաթիվ տարբեր գործոններ՝ **բնակչության թվաքանակը, վաստակելու կարողությունը, անշարժ գույքի արժեքները, ժողովրդագրական փոփոխականները և այլն:** Ֆինանսավորումների ընդհանուր գումարն ինդեքսավորվում է նաև կենտրոնական

կառավարության ընդհանուր ծախսերի մեջ՝ ստեղծելով տեղական և կենտրոնական ծախսերի միջև շղթայական հարաբերակցություն:

Նիդեռլանդներում տեղական իշխանություններին տրված է որոշակի աստիճանի ճկունություն՝ ընդհանուր ֆինանսական ռեսուրսները ծախսելու հարցում, բայց այդ ֆինանսավորումներն անխուսափելիորեն օգտագործվում են նաև պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունների կատարումն ապահովելու համար: Պետական մարմինների լիազորությունների իրագործման համար ֆինանսավորումները նույնպես տեղական ինքնակառավարման եկամուտների բաժնում համամասնություն ունեն, բայց այդ ռեսուրսները կապված են տեղական իշխանությունների կողմից հատուկ գործողությունների՝ պատվիրակված լիազորությունների կատարման հետ:

7. **Կոսովո.**

Կոսովոյի կառավարական կառուցվածքը հիմնված է երկու մակարդակի վրա՝ կենտրոնական կառավարություն և 38 համայնքներ:

«Տեղական ինքնակառավարման ֆինանսավորման մասին» օրենքում (03 հունիսի 2008) սահմանվել են ընդհանուր սկզբունքները և տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները: Օրենքը կանոնակարգում է նաև համայնքների ֆինանսավորումը, կենտրոնական կառավարությունից ստացվող փոխանցումները և կենտրոնական կառավարության բյուջեում համայնքային բյուջեների մասնակցությունը:

Վերջին մի քանի տարիների ընթացքում Կոսովոն խոշոր փոփոխություններ է կատարել կառավարության տարբեր մակարդակներում՝ լիազորությունների սահմանման, ինչպես նաև դրանց ֆինանսավորման հարցերում: Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին տրվել է ավելի բարձր ինքնավարություն՝ ծախսերի կատարման, եկամուտների հավաքագրման և հանրային ծառայությունների մատուցման ոլորտներում:

Կոսովոյի Հանրապետության «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքի (04.06.2008թ.) համաձայն՝ կենտրոնական իշխանությունները կարող են այլ լիազորություններ ապակենտրոնացնել՝ օրենքով պատվիրակելով դրանք տեղական իշխանություններին:

Կոսովոյի Հանրապետության «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքի (04.06.2008թ.) համաձայն՝ կենտրոնական իշխանությունները տեղական իշխանություններին պատվիրակել են հետևյալ լիազորությունները.

- ա) կադաստրային գրանցումներ.
- բ) քաղաքացիական ակտերի գրանցումներ.
- գ) ընտրողների գրանցումներ.
- դ) բիզնեսի գրանցում և լիցենզավորում.
- ե) սոցիալական աջակցության վճարների բաշխումը (առանց կենսաթոշակների).
- զ) կենտրոնական իշխանությունների կողմից տրված լիազորությունների շրջանակներում քաղաքային բնակավայրերում անտառների պահպանություն, ներառյալ ընդունված կանոնների հիման վրա՝ ծառեր հատելու լիցենզիայի տրամադրում:

Միաժամանակ **«Տեղական ինքնակառավարման ֆինանսավորման մասին»** օրենքի (03 հունիսի 2008) 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ Կոսովոյի համայնքները պետական մարմինների լիազորությունների իրագործման նպատակով ստանում են գործառնական դրամաշնորհներ **«Կոսովոյի համախմբված բյուջեի»** շրջանակներում: Գործառնական դրամաշնորհներն են՝ ընդհանուր դրամաշնորհ, հատուկ դրամաշնորհ կրթության համար և հատուկ դրամաշնորհ առողջության պահպանման համար: Դրամաշնորհների տրամադրումը հիմնված է արդար, թափանցիկ և օբյեկտիվ չափանիշների վրա, որոնք ապահովում են ավելի մեծ համայնքային ինքնավարություն՝ այդպիսի դրամաշնորհների բաշխման և ծախսման գործընթացում:

Կոսովոյի Հանրապետության «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքի (04.06.2008թ.) համաձայն՝ պատվիրակված լիազորությունները, բոլոր դեպքերում, պետք է ուղեկցվեն անհրաժեշտ ֆինանսավորմամբ՝ Կոսովոյի **կառավարության**

կողմից սահմանված նպատակներին, չափանիշներին և պահանջների համապատասխան:

8. Ավստրիա.

Ավստրիան դաշնային պետություն է, որում պետական լիազորությունները բաշխվում են տարածքային երեք մակարդակներում՝ դաշնային, տարածաշրջանային (ինը Բունդեսլենդեր) և տեղական (2357 համայնքներ):

Ավստրիայի «Հարկաբյուջետային սահմանադրական օրենքի» համաձայն՝ դաշնային կառավարության ծախսային իրավասությունները վերաբերում են երրորդական կրթությանը, սոցիալական քաղաքականության մի մասին (ընտանեկան նպաստի և մասնավոր հատվածի կենսաթոշակներ), գործազրկության նպաստներին, ներքին անվտանգությանը, արդարադատությանը, արտաքին քաղաքականությանը, պաշտպանությանը և ազգային ենթակառուցվածքներին:

Մնացած լիազորությունները բացառապես իրագործվում են տարածաշրջանային մարմինների կողմից: Դրանք ներառում են **սոցիալական աջակցությունն, առողջապահությունը (հիվանդանոցներ), տարրական և միջնակարգ կրթությունը, շրջակա միջավայրը և տարածաշրջանային ենթակառուցվածքները:**

Համայնքները պատասխանատու են տեղական պլանավորման, տեղական ենթակառուցվածքների գործունեության, ինչպես նաև սոցիալական ծառայությունների մատուցման համար:

Ավստրիայի կառավարման երեք մակարդակների (դաշնային, տարածաշրջանային և տեղական) միջև հարաբերությունները կարգավորվում են **«Ավստրիայի կայունության դաշնագրով»:**

9. **Լեհաստան.**

Լեհաստանում 1997-ի Սահմանադրությունը տեղական ինքնակառավարման մարմիններին վերապահել է բոլոր լիազորությունները, որոնք բացահայտորեն պատվիրակված չեն այլ կառավարման մակարդակներում:

Ենթաազգային կառավարությունների (քաղաքապետարաններ, շրջաններ և համայնքներ) ֆինանսական շրջանակը սահմանող օրենսդրության առանցքային մասը 2003 թվականի «**Տեղական ինքնակառավարման եկամուտների մասին**» օրենքն է:

Լեհաստանում քաղաքային, շրջանային և համայնքային կառավարությունները իրագործում են հետևյալ լիազորությունները.

- ⇒ հանրային կրթություն.
- ⇒ սոցիալական ապահովության.
- ⇒ առողջության խնամք.
- ⇒ մշակույթ.
- ⇒ ընտանիքին կողմնորոշված քաղաքականություն.
- ⇒ շրջակա միջավայրի պաշտպանության և ջրի կառավարման, ներառյալ ջրհեղեղից պաշտպանություն.
- ⇒ տրանսպորտային և հանրային ճանապարհներ.
- ⇒ ֆիզիկական կուլտուրա և տուրիզմ.
- ⇒ հասարակական կարգ և տեղական հասարակական անվտանգություն.
- ⇒ սեփականության կառավարում.
- ⇒ հանրային նշանակության շենքերի և օբյեկտների սպասարկում և կառավարում.
- ⇒ զարգացման խթանում.
- ⇒ համագործակցություն հասարակական կազմակերպությունների հետ:

Լեհաստանում ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորություններն ունեն հետևյալ պատկերը.

- ✓ ջրամատակարարում.
- ✓ կեղտաջրեր, թափոնների հեռացում.

- ✓ էլեկտրաէներգիա և գազի մատակարարում.
- ✓ հասարակական նշանակության շենքերի սպասարկում.
- ✓ համայնքային շենքերի սպասարկում.
- ✓ շուկաների տարածքի պահպանում.
- ✓ հանրային այգիների սպասարկում.
- ✓ գերեզմանատների սպասարկում.
- ✓ տեղական հանրային ճանապարհների լուսավորության ապահովում:

Լեհաստանում տեղական ինքնակառավարման մարմինների առավել կարևոր լիազորությունները կրում են տեղական բնույթ, որի ուղղակի ստացողը յուրաքանչյուր տեղական ինքնակառավարման մարմնի քաղաքացի-բնակիչն է:

Լեհաստանի ազգային օրենսդրությամբ սահմանվել է, որ ենթաազգային կառավարությունները կարող են ունենալ երեք տարբեր եկամտի աղբյուրներ՝ սեփական եկամուտներ՝ բաղկացած տեղական հարկերից (միայն քաղաքապետարանների համար), համահարթեցված հարկեր (քաղաքապետարանների, շրջանների և համայնքների համար), տեղական տուրքեր, վճարներ և ակտիվների գծով եկամուտներ. **ընդհանուր սուբսիդավորում/Ֆինանսավորում**, որն ամեն տարի փոխանցվում է պետական բյուջեից և **կշռվում է ըստ յուրաքանչյուր տեղական միավորի կարիքների և հատկացվող դրամաշնորհների ծավալի:**

Լեհաստանում ներկայումս փոխվել է ընդհանուր սուբսիդիաների/ֆինանսավորման հաշվարկի կառուցվածքները: Պետական բյուջեից տեղական ինքնակառավարման մարմինների բյուջեներին սուբսիդիաների/ֆինանսավորումների տրամադրման մեխանիզմը նախկինում մեծ հակասություններ էր առաջացնում, քանի որ ընդհանուր առմամբ, դա բավարար չափով հաշվի չէր առնում օբյեկտիվ տարրերը, ինչպես օրինակ՝ **ճանապարհների երկարությունը, տեխնիկական և սոցիալական ենթակառուցվածքների ակտիվների վիճակը և այլն:**

Լեհաստանում տեղական ինքնակառավարման սուբսիդավորումը/ֆինանսավորումը հետզհետե ստանձնել է ՏԻՄ-երի կողմից իրագործված պետական մարմինների լիազորությունների ֆինանսավորումը, որոնք նախկինում ֆինանսավորվել են ՏԻՄ-երի սեփական հարկային եկամուտների հաշվին:

Լեհաստանի պետական բյուջեից ընդհանուր սուբսիդավորում/ֆինանսավորում տրամադրելու նպատակն է՝ ֆինանսավորել տեղական ինքնակառավարման մարմիններին կենտրոնական կառավարության կողմից պատվիրակված լիազորությունների իրականացումը: Այդ ֆինանսավորումների շարքին է դասվում օրինակ հատուկ կրթության սուբսիդիան/ֆինանսավորումը, որը **Լեհաստանի** կրթության նախարարության կողմից փոխանցվում է կրթական լիազորություններ պատվիրակված պատասխանատու բոլոր սուբյեկտներին և հանդիսանում է հիմնական ու միջնակարգ կրթության ֆինանսավորման հիմնական աղբյուրը:

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունների պետական բյուջեից ֆինանսավորումների տրամադրման Եվրոպական երկրներում կիրառվող փորձի ուսումնասիրության արդյունքում հիմնական եզրակացություններն են.

- 1) Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումը և դրանց պարտադիր ֆինանսավորումն իրականացվում է միայն օրենքի հիման վրա.
 - ⇒ Շվեդիա՝ «**Տեղական ինքնակառավարման մասին**» ՀՀ օրենք (2004թ.), «**Սոցիալական ծառայությունների մասին**» օրենք (2001թ.), «**Առողջության և բժշկական օգնության մասին**» օրենք (1982 թ.), «**Բնապահպանության մասին**» օրենք (1998թ.), «**Կրթության մասին**» օրենք (1985թ.).
 - ⇒ Սլովակիա՝ «**Մարզային ինքնակառավարման բյուջետային կանոնների մասին**» օրենք (թիվ 583/2004) և «**Պետական կառավարման բյուջեի կանոնների մասին**» օրենք (թիվ 523/2004).

- ⇒ Ֆինլանդիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** օրենք.
- ⇒ Դանիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման մասին»** օրենք (1968 թ.).
- ⇒ Բուլղարիա՝ **«Տեղական ինքնակառավարման և տեղական վարչակազմի մասին»** օրենք և **«Պետական տարեկան բյուջեի մասին»** օրենք.
- ⇒ Նիդեռլանդներ՝ **«Ֆինանսների մասին»** օրենք և **«Միջկառավարական ֆինանսական հարաբերությունների մասին»** օրենք.
- ⇒ Կոսովո՝ **«Տեղական ինքնակառավարման ֆինանսավորման մասին»** օրենք (03 հունիսի 2008) և **“Տեղական ինքնակառավարման մասին”** օրենքի (04.06.2008թ.).
- ⇒ Ավստրիա՝ **«Հարկաբյուջետային սահմանադրական օրենք»** և **«Օրգանական բյուջեի մասին»** օրենք (2009 թ.).
- ⇒ Լեհաստան՝ **«Տեղական ինքնակառավարման եկամուտների մասին»** օրենք (2003 թ.):

2) Պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման համար սահմանված են որոշակի չափորոշիչներ և մոտեցումներ.

- ⇒ Շվեդիա՝ պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումը և դրանց պարտադիր ֆինանսավորումներին վերաբերող որոշումները կայացվում են պառլամենտական կառույցի (ինստիտուտի) կողմից.
- ⇒ Սլովակիա՝ պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման և իրագործման նպատակով **կենտրոնական իշխանության կողմից սահմանված են հատուկ ուղեցույցներ.**
- ⇒ Դանիա՝ ֆինանսավորումները հաշվի են առնում **յուրաքանչյուր շրջանի ժողովրդագրությունը և սոցիալական կառուցվածքը.**
- ⇒ Բուլղարիա՝ պետական մարմինների լիազորությունների կառավարմանը և ֆինանսավորմանը վերաբերող հարցերի կանոնակարգման նպատակով՝ պետությունը պահպանում է **լիազորությունների իրականացման և ֆինանսավորման քաղաքականություն սահմանելու իրավասությունը.**

- ⇒ Նիդեռլանդներ՝ ֆինանսավորումները հաշվարկվում է մի բանաձևի միջոցով, որը կշռում է բազմաթիվ տարբեր գործոններ՝ **բնակչության թվաքանակը, վաստակելու կարողությունը, անշարժ գույքի արժեքները, ժողովրդագրական փոփոխականները**, իսկ Ֆինանսավորումների ընդհանուր գումարն **ինդեքսավորվում է** նաև կենտրոնական կառավարության ընդհանուր ծախսերի մեջ՝ ստեղծելով տեղական և կենտրոնական ծախսերի միջև շղթայական հարաբերակցություն.
- ⇒ Կոսովո՝ ֆինանսավորման տրամադրումը հիմնված է **արդար, թափանցիկ և օբյեկտիվ չափանիշների** վրա և Կոսովոյի կառավարության կողմից սահմանված **նպատակներին, չափանիշներին և պահանջների** համապատասխան.
- ⇒ Լեհաստան՝ պետական բյուջեից ընդհանուր սուբսիդավորում/ֆինանսավորումը կշռվում է ըստ յուրաքանչյուր տեղական միավորի **կարիքների (ճանապարհների երկարությունը, տեխնիկական և սոցիալական ենթակառուցվածքների ակտիվների վիճակը և այլն) և հատկացվող դրամաշնորհների ծավալի:**

**2. ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՓՈՐՁԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ
ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՊԱԿԵՆՏՐՈՆԱՅՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ՝
ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ԴՐԱՆՑ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ
ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ.**

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի” 2-րդ հոդվածի կարգորոշումը (Հայաստանը այն վավերացրել է 2002 թվականին), սահմանել է, որ “Տեղական ինքնակառավարման սկզբունքը պետք է ընդունված լինի երկրի օրենսդրությունում և հնարավորինս՝ երկրի Սահմանադրությունում”:

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի” նպատակն է՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետություններում երաշխավորել ժողովրդավարական ճանապարհով որոշումներ կայացնելու լիազորություն ունեցող ՏԻՄ-երի առկայությունը:

“Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի” 4-րդ հոդվածով սահմանված է տեղական ինքնակառավարման իրավասության ոլորտը, մասնավորապես՝

1. Տեղական ինքնակառավարման մարմինների հիմնական լիազորությունները սահմանվում են Սահմանադրությամբ կամ օրենքով: Սակայն այդ դրույթը չի խանգարում, որ ՏԻՄ-երին, օրենքին համապատասխան, որոշակի նպատակներով որոշակի լիազորություններ տրվեն.

2. Տեղական ինքնակառավարման մարմինները, օրենքով սահմանված շրջանակներում, գործողությունների լիակատար ազատություն ունեն՝ իրականացնելու իրենց նախաձեռնությունները ցանկացած հարցի հետ կապված, որը դուրս չէ իրենց իրավասություններից և վերապահված չէ իշխանության այլ մարմնի.

3. Պետական լիազորությունների իրականացումը, որպես կանոն, պետք է առավելապես դրվի քաղաքացիներին ամենից մոտ կանգնած իշխանության մարմինների վրա: Որևէ այլ մարմնի լիազորություն ընձեռելու դեպքում պետք է հաշվի

առնվեն առաջադրված խնդրի ծավալն ու բնույթը, ինչպես նաև՝ խնայողության ու արդյունավետության պահանջները.

4. Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին տրվող լիազորությունները պետք է լիակատար և բացառիկ լինեն: Դրանք չեն կարող վերացվել կամ սահմանափակվել իշխանության այլ (կենտրոնական կամ տարածաշրջանային) մարմնի կողմից, բացառությամբ օրենքով սահմանված շրջանակների.

5. Կենտրոնական կամ տարածաշրջանային մարմինների կողմից ՏԻՄ-երին լիազորությունների պատվիրակման դեպքում նրանք պետք է, հնարավորության սահմաններում, ազատություն ունենան դրանց իրականացումը հարմարեցնելու տեղական պայմաններին.

6. Պլանավորման և որոշում կայացնելու գործընթացներում, որոնք անմիջականորեն առնչվում են ՏԻՄ-երին, անհրաժեշտ է, հնարավորության դեպքում, ժամանակին և համապատասխան ձևով խորհրդակցել այդ մարմինների հետ:

«Սահմանադրության 179-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ տեղական ինքնակառավարումը տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավունքն ու կարողությունն է՝ համայնքի բնակիչների շահերից ելնելով, Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան, սեփական պատասխանատվությամբ լուծելու համայնքային նշանակության հանրային հարցերը:

«Սահմանադրության այս դրույթը նշանակում է, որ տեղական ինքնակառավարումն առաջին հերթին իրավունք է, որը տրվում է «Սահմանադրությամբ և օրենքներով, իսկ երկրորդ հերթին այն կարողություն է, որը ձևավորվում և օրենքներով, և ՏԻՄ-ի կամ պետության միջոցով:

«Սահմանադրության 182-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 5-րդ մասերի համաձայն՝

1. Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները լինում են **սեփական՝ համայնքի պարտադիր և կամավոր խնդիրների** լուծման նպատակով, ինչպես նաև **պետության կողմից պատվիրակված:** Համայնքի պարտադիր

խնդիրները սահմանվում են օրենքով, իսկ կամավոր խնդիրները՝ համայնքի ավագանու որոշումներով:

2. Պետական մարմինների լիազորությունների առավել արդյունավետ իրականացման նպատակով **դրանք օրենքով կարող են պատվիրակվել տեղական ինքնակառավարման մարմիններին:**

5. Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները սահմանվում են օրենքով:

«Սահմանադրության 186-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝

1. Համայնքի պարտադիր խնդիրների լուծման նպատակով օրենքով սահմանվում են հարկային և ոչ հարկային այնպիսի աղբյուրներ, որոնք անհրաժեշտ են այդ խնդիրների իրականացումն ապահովելու համար:

2. **Համայնքներին պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունները ենթակա են պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորման:**

Ինչպես արդեն նշել ենք՝ «Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական Խարտիայի» 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված է, որ պետական լիազորությունների իրականացումը, որպես կանոն, պետք է առավելապես դրվի քաղաքացիներին ամենից մոտ կանգնած իշխանության մարմինների վրա, սակայն պետք է հաշվի առնվեն **լիազորության ծավալը, բնույթը, խնայողության ու արդյունավետության պահանջները:**

Մասնավորապես՝ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 7-րդ մասով սահմանված է, որ պետության պատվիրակված լիազորություններն իրականացվում են **«ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով**, իսկ 8-րդ մասով նույնպես սահմանված է, որ **պետության պատվիրակված լիազորությունները ենթակա են պետական բյուջեից պարտադիր ֆինանսավորման՝** պետության պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման նպատակով նախատեսված հատկացումների հաշվին, **սակայն դրանց իրականացման կարգերը որևէ իրավական ակտով սահմանված չեն:**

«Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 28.¹ Հոդվածի 1-ին մասի 1.4 կետի «է» ենթակետի համաձայն՝ համայնքի վարչական բյուջեի այլ մուտքերի թվին է դասվում՝ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման համար տրվող միջոցները:

Միաժամանակ՝ «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 28.³ Հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար սահմանվել է, որ՝

1. Համայնքների բյուջեներին պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեից այդ նպատակով տրամադրվող հատկացումների հաշվին:

2. Պատվիրակված լիազորությունները (այդ թվում՝ դրանց իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը) իրականացվում են օրենքով կամ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

Անհրաժեշտ է նշել, որ ըստ էության՝ “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” 3-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավունքը և կարողությունը՝ կանոնակարգելու և կառավարելու պետական գործերի զգալի մասը, պետք է սահմանված լինի օրենքով, որն իր հերթին նշանակում է, որ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին լիազորությունների պատվիրակումը, պետության պատվիրակած լիազորություններն իրականացման կարգը և պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը **անվերապահորեն պետք է կատարվեն օրենքով**, այլ ոչ թե **ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով**, ինչպես սահմանված է “Տեղական ինքնակառավարման մասին” ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 7-րդ մասով:

ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության և Եվրոպայի խորհրդի Տեղական և տարածքային իշխանությունների կոնգրեսի միջև 2016 թվականի

հունիսի 9-ին ստորագրվել է Հայաստանում տեղական ժողովրդավարության ճանապարհային քարտեզը: Ճանապարհային քարտեզի ստորագրմամբ կողմերը ստանձնել են “Տեղական ինքնակառավարման մասին եվրոպական խարտիայի” իրականացման մոնիթորինգի շրջանակներում փոխգործակցությունը և քաղաքական երկխոսությունը շարունակելու հանձնառությունը: Կողմերը պարտավորվել են նաև համատեղ աշխատանքով կյանքի կոչել ճանապարհային քարտեզը՝ Հայաստանում տեղական ժողովրդավարության մասին Տեղական ինքնակառավարման մարմինների Պալատի կողմից, “Հայաստանում տեղական ժողովրդավարության” մասին դեռևս 2014 թվականին կատարված մոնիտորինգի արդյունքում կազմված փաստաթուղթով (Recommendation 351 (2014))¹ կատարված առաջարկություններն իրագործելու նպատակով:

Ներկայումս Հայաստանում տարբեր օրենքներով ՏԻՄ-երի համար լիազորությունների սահմանումը համակարգված չէ, դրանք որոշ դեպքերում հակասում են միմյանց, կամ պատվիրակված լիազորության համար ՀՀ պետական բյուջեում պարտադիր ֆինանսավորում չի նախատեսվում, որը համայնքներին ֆինանսական լուրջ խնդիրների առաջ է կանգնեցնում:

ՀՀ պետական բյուջեում պատվիրակված լիազորության համար պարտադիր ֆինանսավորման բացակայությունը գործնականում լուրջ խնդիրների առաջ է կանգնեցնում ինչպես տեղական ինքնակառավարման մարմիններին՝ իրենց պատվիրակված լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների նվազագույն ծավալները պլանավորելու առումով, այնպես էլ պետական լիազորված մարմիններին՝ դրանց իրականացման նկատմամբ պատշաճ հսկողություն և մշտադիտարկում կազմակերպելու առումով:

Սահմանափակ կամ ոչ հստակ սահմանված լիազորությունները և լիազորությունների ֆինանսավորման նպատակով ֆինանսական սահմանափակ

¹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2170873>

ռեսուրսներն ազդեցություն են գործում նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների քաղաքական ինքնուրույնության վրա:

Տեղական ինքնակառավարման սկզբունքներից է հանդիսանում պետական մարմինների լիազորությունների փոխանցումը տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, եթե այդ լիազորություններն առավել արդյունավետ կարող են իրականացվել:

Պետական մարմինների կողմից իրականացվող լիազորությունների ապակենտրոնացման ուղղությամբ կարևորվում են ՏԻՄ-երին փոխանցման ենթակա **նոր լիազորությունների ոլորտների, ապակենտրոնացման ժամկետների և փուլերի սահմանումը, լիազորությունների իրականացման օրենսդրական կարգավորումը, կատարվելիք աշխատանքների ծավալը, ֆինանսավորման մեծությունը, կարգը, պայմանները, ծառայությունների մատուցման չափորոշիչների և լիազորությունների իրականացման նկատմամբ վերահսկողության սահմանումը ՏԻՄ-երի և պետական կառավարման մարմինների փոխհարաբերությունների օրենսդրական կարգավորումը:**

Եվրոպական երկրների փորձի հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ լիազորությունների փոխանցումն արվում է աստիճանաբար, կատարվում է պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի հաշվարկ, որը յուրաքանչյուր հաջորդ տարի՝ **հատուկ բանաձևի միջոցով վերանայվում է՝ հաշվի առնելով հանրային ծառայողների աշխատավարձերի բազային կամ դրույքաչափերի փոփոխությունները, գնաճը և ներքին կամ արտաքին ազդեցության այլ գործոնները:**

Կատարված փորձագիտական հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ Հայաստանում պետության կողմից բոլոր ՏԻՄ-երին լիազորությունների պատվիրակման համար առնվազն առկա են երեք հիմնական խոչընդոտներ՝ **համայնքների մեծությունը, ռեսուրսների սակավությունը (ֆինանսական և մարդկային ռեսուրսներ) և սահմանափակ կարողությունները:**

Փոքր համայնքների մասնագիտական, ռեսուրսային, տեխնիկական և կառավարչական կարողությունները թույլ չեն տալիս որակյալ հանրային ծառայություններ մատուցելու համար՝ անկախ այն հանգամանքից, թե այդ լիազորությունները օրենսդրորեն պատվիրակվել են և երաշխավորվել է պետական բյուջեից դրանց անվերապահ ֆինանսավորումը:

Դա է վկայում նաև **Հավելված N2-ի** ցուցանիշները, որտեղ երևում է, որ **502** համայնքներից միայն **45** են իրագործում պատվիրակված լիազորություններ, որոնց գերակշիռ մասը քաղաքներ են կամ խոշորացված համայնքներ:

Դեռևս ոչ բոլոր համայնքներն են խոշորացվել, և անգամ որոշ խոշորացված համայնքներ դեռևս չունեն համապատասխան կարողություններ և անձնակազմ՝ կոնկրետ պետական լիազորություններ ստանձնելու համար (ճանապարհներ, սոցիալական ծառայություններ, առողջապահություն և այլն):

Այդ իմաստով պետական մարմինների լիազորությունների փոխանցման գործընթացը նպատակահարմար է իրագործել աստիճանաբար՝ կախված թե ինչ լիազորություն է ապակենտրոնացվում, արդյոք համայնքն ունի կարողություն՝ արդյունավետ իրագործելու լիազորությունը, և արդյոք պետական բյուջեից երաշխավորված կֆինանսավորվեն լիազորությունների իրականացման ծախսերը:

Միաժամանակ որոշ պետական լիազորությունների փոխանցման և դրանց արդյունավետ իրագործման մոդել կարող է հանդիսանալ միջհամայնքային համագործակցության կազմակերպություններ ստեղծելու պետական թիրախավորված խրախուսումը՝ հիմք ընդունելով «Միջհամայնքային միավորումների մասին» ՀՀ օրենքը:

Հայաստանում ՏԻՄ-երն ունեն սահմանափակ լիազորություններ՝ սահմանափակ ֆինանսական ռեսուրսներով, որը պայմանավորված է նաև տեղական մակարդակում **եկամուտների** ցածր **ապակենտրոնացմամբ** (Հայաստանում համայնքների եկամուտների ապակենտրոնացման ցուցիչը 2015-2018թթ. միջինը կազմել է **10.4%**՝ **Հավելված N1**) և ֆիսկալ ապակենտրոնացման (2015-2018թթ միջինը **2.1%**՝ **Հավելված**

N1) ցածր ցուցիչով, որոնք առաջացնում են էական կախվածություն պետական մարմիններից և կենտրոնական իշխանության որոշումներից:

Պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը կատարվում է պետական բյուջեից՝ այդ նպատակով տրամադրվող հատկացումների հաշվին: Պետության պատվիրակված լիազորությունները (այդ թվում՝ դրանց իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը) իրականացվում են օրենքով կամ ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով:

ՏԻՄ-երի լիազորությունների և ֆինանսական միջոցների համապատասխանության կարևոր ցուցանիշներից է նաև պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից չֆինանսավորվող կամ մասնակի ֆինանսավորվող լիազորությունների առկայությունը:

Այն լիազորությունները, որոնք նախկինում իրագործում էին կենտրոնական իշխանության մարմինները՝ պետական բյուջեից բնականաբար երաշխավորված ֆինանսավորվում էին, սակայն ՏԻՄ-երին պատվիրակվելուց հետո դրանց ֆինանսավորումը կամ իրականացվում է անկանոն կամ կամ ընդհանրապես չի իրականացվում:

Հատկապես գյուղական և փոքր քաղաքային համայնքներն՝ իրենց բյուջեների ֆինանսական միջոցների սղության պատճառով (այլ գործոնների թվում), չեն կարողանում լիարժեքորեն իրականացնել օրենսդրությամբ տարբեր բնագավառներում իրենց վերապահված լիազորությունները: Նույնիսկ կան լիազորություններ, որոնք շատ համայնքներում ընդհանրապես չեն իրականացվում (օրինակ, աղբահանության, կանաչապատման, կեղտաջրերի հեռացման և այլ հանրային ծառայությունների գծով):

Մասնավորապես ինչպես նշեցինք՝ 2018 թվականին Հայաստանում **502** համայնքներից միայն **45** (**Հավելված N2**) են իրագործել պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունները:

Հայաստանի 11 մարզերի բոլոր համայնքներում միջին տարեկան կտրվածքով **4.4 (502 համայնքներից 45)** համայնք է ստացել պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորում, իսկ այդ միջինը **4.4** համայնքները միջին տարեկան կտրվածքով պետական բյուջեից ստացել են **36,471.8 հազ. Դրամ** ֆինանսավորում կամ այդ համայնքների 2018 թվականի տարեկան բյուջեի վարչական մասի միջինը **0.69% (Հավելված N2):**

Երևան քաղաքի դեպքում՝ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից 2018 թվականին ֆինանսավորումը կազմել է Երևան քաղաքի 2018 թվականի տարեկան բյուջեի վարչական մասի **36.73% (Հավելված N2):**

Երևան քաղաքի դեպքում՝ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից 2018 թվականին ֆինանսավորումը կազմել է **24,974,967.2 հազ. Դրամ** կամ բոլոր համայնքներին 2018 թվականին տրված ֆինանսավորման (**25,339,684.8 հազ. դրամ**) **98.56%:**

Մեկ բնակչին բաժին ընկնող պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման միջոցները 2018 թվականին կազմել են **8,545.4 ՀՀ Դրամ**, այդ թվում՝ Երևան քաղաքի մեկ բնակչի հաշվով այն կազմել է **23,086.5 ՀՀ Դրամ**, իսկ մնացած համայնքների մեկ բնակչի հաշվով կազմել է **193.6 ՀՀ Դրամ** կամ Երևանի ցուցանիշը գերազանցել է մնացած համայնքների ցուցանիշին մոտ **119** անգամ:

Հավելված N2-ի ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ 2018 թվականին պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունները **98.56%-ով** իրագործել է Երևան քաղաքը կամ որ արդարացի է ասել՝ պետական բյուջեից 2018 թվականին ֆինանսավորման **98.56%-ը** ստացել է Երևան քաղաքը:

Ստացվում է մի իրավիճակ, երբ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորման քաղաքականությունը միտված է «ուժեղացնելու» կամ ֆինանսապես ավելի ամրապնդելու ֆինանսասկան կայուն կարողություններ ունեցող Երևանին, որի արդյունքում ակնհայտ է դառնում

պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից ֆինանսավորման նոր և «արդար» քաղաքականության մշակման անհրաժեշտությունը:

Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման մեխանիզմը Եվրոպական երկներում առավել նշանակալից զարգացում ունի այն երկներում, որտեղ տարածքային կառավարման համակարգի կառուցման իրավական պրակտիկան մարմնավորում է տարածքային կառավարման երկակիության դոկտրինան, այն է՝ **«կենտրոնական իշխանություն-տեղական իշխանություններ»**

փոխհարաբերությունների օրենքով հստակ կանոնակարգում՝ դիտարկելով այդ երկու իշխանությունները լիազորությունների իրականացման մեկ համակարգում՝ կիրառելով հորիզոնական համագործակցության մոդելը, մասնավորապես՝ **օրենքով կարգավորում և միաժամանակ պայմանագրային իրավահարաբերություններ:**

Հայաստանում տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մոդելի ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ տարածքային կառավարման մոդելը հեռու է Եվրոպական լավագույն փորձն ունեցող երկրների մոդելից և այն արմատապես պետք է փոխել:

Հայաստանի տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մոդելի գործնական վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ տեղական ինքնակառավարումը կարծես թե կենտրոնական և տարածքային իշխանության հաջորդ օղակը լինի և որպես արդյունք՝ ակնհայտ կախվածության մեջ է նրանցից, որը նույնպես բացասաբար է անդրադառնում պետական լիազորությունների սահուն փոխանցմանը, քանի որ կա միջանկյալ մի օղակ՝ մարզեպարանները, որոնք հստակեցված չէ, թե լիազորությունների փոխանցման և դրանց իրականացման հսկողության ու մշտադիտարկման գործընթացներում ինչ դերակատարություն պետք է ունենան:

Երկակիության դոկտրինայի հիման վրա կառավարման Եվրոպական մոդելի փորձը ցույց է տալիս, որ այդ երկրների օրենսդրությամբ բոլոր մակարդակի **«Խաղացողների»** համար սահմանվել են **«Խաղի կանոններ»**, որտեղ ՏԻՄ-երի

անկախության և ինքնուրույն իշխանություն լինելու գործոնն անզիջում առաջնահերթություն է:

Որպես կանոն՝ եվրոպական երկրների Սահմանադրություններում նշված է, որ տեղական իշխանություններն ազատ մարմիններ են, որոնք որոշակի սահմաններում կայացնում են սեփական որոշումներ:

Հայաստանում պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացումը նպատակահարմար է իրագործել տարածքային կառավարման եվրոպական երկակիության դոկտրինայի հիման վրա՝ կիրառելով պետական մարմինների լիազորությունների ապակենտրոնացման եվրոպական մոդելը, որտեղ յուրաքանչյուր մակարդակում՝ օրենքով պետք է սահմանել իրավունքներ, պարտականություններ և լիազորություններ, ինչպես նաև իրավահարաբերությունները կարգավորել պայմանագրային հիմքով, այդ թվում սահմանելով՝ պետական մարմինների լիազորությունների փոխանցման հայեցակարգերը ու կառուցակարգերը, պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման և դրանց երաշխավորված ֆինանսավորման ընթացակարգերը:

Տարածքային կառավարման երկակիության դոկտրինա կիրառած երկրների թվում են Իտալիան, Իսպանիան, Ֆրանսիան, Բելգիան, Լեհաստանը, Չեխիան, Սլովակիան, Բուլղարիան, Հունգարիան, Ֆինլանդիան, Բալթյան երկրները, Թուրքիան և այլն:

Ի վերջո, պետական մարմինների լիազորությունների փոխանցման հայեցակարգերը ու կառուցակարգերը, պետական մարմինների լիազորությունների իրականացման և դրանց երաշխավորված ֆինանսավորման ընթացակարգերն այն կարևորագույն հիմքերն են, որ թույլ են տալիս կառուցել պետական և տեղական կառավարման համախմբված մեխանիզմը:

Չնայած որ տեղական իշխանություններն օրենսդրորեն ճանաչված են որպես ինքնավար սուբյեկտներ, այնուամենայնիվ, նրանք հանդես են գալիս որպես պետության «գործակալներ»՝ հստակ սահմանված մի շարք պետական

լիազորությունների իրականացման համար, որի դիմաց նրանք ստանում են համապատասխան ֆինանսական փոխահատուցում:

Այս մոտեցումը նպատակ ունի ապահովել երկրի տարբեր շրջաններում բնակչության համար կյանքի որակի հավասարաչափ զարգացման ազգային ստանդարտները:

Հայաստանում պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումը և դրանց իրականացման երաշխավորված ֆինանսավորումը նպատակահարմար է իրագործել հետևյալ **համապարփակ մեխանիզմով**.

I. ՏԻՄ-երին պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգի հիմնադրույթներ.

Պետության կողմից լիազորությունների ՏԻՄ-երին պատվիրակման նպատակով անհրաժեշտ է սահմանել **հայեցակարգ**, որը քաղաքական կամաարտահայտման առաջին քայլերից մեկն է հանդիսանում:

Հայեցակարգում անհրաժեշտ է ամրագրել՝ **ՏԻՄ-երին փոխանցման ենթակա նոր լիազորությունների ոլորտները, դրանց պատվիրակման ժամկետները և փուլերը:**

Եվրոպական փորձի հետազոտման արդյունքները ցույց են տալիս, որ հայեցակարգով պետք է սահմանվեն պետական մարմինների լիազորությունների ոլորտները հետևյալ կերպ.

- 1) Գերակա նշանակություն ունեցող պետական մարմինների լիազորությունների ոլորտներ, որոնք ՏԻՄ-երին չեն պատվիրակվում և սահմանվում են դրանք իրականացնող սուբյեկտները, հիմնականում կենտրոնական և տարածքային իշխանության մարմինները.
- 2) ՏԻՄ-երին պատվիրակման ենթակա ոլորտներ, որոնք պատվիրակվում են միայն օրենքի համաձայն՝ պայմանագրային հիմունքներով:

Եվրոպական փորձի հիման վրա պետական մարմինների լիազորությունների ապակեբտրոնացումը հանդիսանում է երկրի ֆինանսական ապակենտրոնացման ռազմավարության միջոցառումների կարևոր ուղղություններից մեկը, որի իրագործման ժամկետների սահմանումը (այդ թվում՝ ֆինանսական տարվա սկզբից կիրարկում), փուլային կամ պիլոտային իրականացումը հանդիսանում է առավելագույն դրական արդյունք ապահովելու գրավականներից մեկը:

Եվրոպական փորձը ցույց է տալիս, պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման փուլերը սահմանվում են հետևյալ սկզբունքներից ելնելով.

1) **Համայնքների ընտրություն հաջորդականություն** (այդ թվում՝ պիլոտավորման դեպքում) հետևյալ կերպ.

⇒ քաղաքային համայնքներ, այդ թվում՝ խոշորացված.

⇒ խոշորացված այլ համայնքներ.

⇒ խոշորացման գործընթացում գտնվող համայնքներ.

⇒ այլ համայնքներ, որոնց լիազորությունների պատվիրակումը իրականացվում է հիմնականում միջհամայնքային միավորումներ ստեղծելու սկզբունքով՝ հիմք ընդունելով «Միջհամայնքային միավորումների մասին» ՀՀ օրենքը:

2) Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման **փուլերի սահմանման գործոններ**, մասնավորապես՝ փուլերի բաժանման հիմքում դրվում են ժողովրդագրությունը, մայրաքաղաքից հեռավորությունը, աշխարհագրական դիրքը (դաշտավայրային, նախալեռնային, լեռնային), սահմանամերձ և այլ գործոնները:

3) Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման **փուլերի հիմքում դրվող ռազմավարական նշանակություն**, մասնավորապես՝ համայնքը սահմանակից է ռազմավարական (տնտեսական, ռազմական և աշխարհաքաղաքական) գործընկեր հանդիսացող երկրին, կամ հանդիսանում է տուրիստական նշանակություն ունեցող կենտրոն, կամ երկրի համար արտադրում է գերակա նշանակություն ունեցող արտադրանք, հումք կամ երկրի անվտանգության ապահովման նշանակություն ունեցող արտադրանք:

Քաղաքական կամքի դրսևորման այս քայլը պետք է ներառված լինի ՀՀ կառավարության հնգամյա գործունեության միջոցառումների ծրագրում:

Ըստ էության՝ պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգը իր մեջ ներառելու է լիազորությունների պատվիրակման միջոցառումների ծրագրի հիմնական ուղղությունները:

Պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգի առանձնահատուկ ձևաչափ գույություն չունի, քանի որ այն առաջին հերթին հիմնվում է երկրի սահմանադրության, միջազգային իրավունքի և փորձի, այլ օրենքների, իրավակիրառ պրակտիկայի և տեղական ժողովրդավարության գործնական ու ավանդական գործելաոճի վրա: Այն կարող է ներառել՝ քաղաքական, տնտեսական, ֆինանսական և համայնքային կարողությունների ինստիտուցիոնալ զարգացման և ժողովրդագրական բնութագրերը (ներառյալ՝ բնակչության թվաքանակը, բնակչության աճը, տարիքային բաժանումը, բնակչության առողջության վիճակը, տնային տնտեսությունների կազմը, ծնելիությունը, կյանքի տևողությունը և այլն):

II. ՏԻՄ-երին պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգի կառուցվածք.

ՏԻՄ-երին պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգով անհրաժեշտ է սահմանել.

- ⇒ պետական մարմնի լիազորության մանրամասն նկարագիրը, որը ենթակա է պատվիրակման.
- ⇒ պատվիրակումը ստանձնող համայնքներին ներկայացվող պահանջները, մասնավորապես՝ դրանց կարողությունների գնահատումը.
- ⇒ լիազորության շահառուների նկարագիրը.
- ⇒ ինչ նպատակով է այն պատվիրակվում ՏԻՄ-երին.
- ⇒ ինչ խնդիրների լուծմանն են այն ուղղված.

- ⇒ այդ լիազորության իրագործման համար պետական բյուջեից ֆինանսավորման սկզբունքները կամ չափանիշները.
- ⇒ լիազորության իրականացման դեպքում ակնկալվող քանակական և որակական արդյունքները.
- ⇒ լիազորության պատվիրակման պայմանագրի կողմերի իրավունքները, պարտավորությունները և պայմանագրի դրույթների խախտման դեպքում՝ պատասխանատվությունը:

III. ՏԻՄ-երին պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման սկզբունքներ և չափորոշիչներ.

ՏԻՄ-երին պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգով անհրաժեշտ է սահմանել պատվիրակվող յուրաքանչյուր լիազորության մեկ միավորի ծախսերի հաշվարկման սկզբունքները՝ հիմք ընդունելով, որ շահառու է հանդիսանում բնակիչը:

Պատվիրակվող յուրաքանչյուր լիազորության մեկ միավորի ծախսերի հաշվարկման և արդյունքնում որոշումների կայացման փուլում կարևոր նշանակություն ունի այդ լիազորության իրականացման տնտեսապես նպատակահարմարության գործոնը, որը զուգորդվում է նաև դրա բնակչության կենսաապահովման նշանակության հետ, որի դեպքում տնտեսական նպատակահարմարությունը հանդիսանում է երկրորդական գերակայություն:

Պատվիրակվող յուրաքանչյուր լիազորության մեկ միավորի ծախսերի հաշվարկման հիմքում դրվում է նաև մի շարք ուղղիչ գործակիցներ, մասնավորապես՝ ժողովրդագրությունը, մայրաքաղաքից հեռավորությունը, մարզկենտրոնից հեռավորությունը, աշխարհագրական դիրքը (դաշտավայրային, նախալեռնային, լեռնային), սահմանամերձ լինելու կարգավիճակը, հանրային ծառայողների աշխատավարձերի բազային կամ դրույթաչափերը և այլն:

Յուրաքանչյուր հաջորդ տարվա համար անհրաժեշտ է սահմանել հատուկ բանաձև, որով ինդեքսավորելու է մեկ միավորի ծախսերի հաշվարկը՝ հաշվի առնելով հանրային ծառայողների աշխատավարձերի բազային կամ դրույքաչափերի փոփոխությունները, գնաճը և ներքին կամ արտաքին ազդեցության այլ գործոնները:

Հայեցակարգով անհրաժեշտ է սահմանել, որ համայնքների բյուջեներին պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը պետք է՝ որպես ծրագիր, սահմանվի յուրաքանչյուր տարվա ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքում, իսկ ֆինանսավորում ստանալու նպատակով համայնքը՝ «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի և պետական լիազորված մարմնից ստացված մեթոդական ցուցումների համաձայն, ՀՀ վարչապետի որոշմամբ սահմանված ժամկետում, տարածքային կառավարման մարմինների միջոցով լիազորված մարմին պետք է ներկայացնի առաջիկա երեք տարվա պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի և առաջիկա տարվա բյուջետային ֆինանսավորման հայտերը:

IV. Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման մասին օրենք.

Ինչպես արդեն նշել ենք՝ “Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի” 3-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվել է, որ ՏԻՄ-երի իրավունքը և կարողությունը՝ կանոնակարգելու և կառավարելու պետական գործերի զգալի մասը, պետք է սահմանված լինի օրենքով, որն իր հերթին նշանակում է, որ պետության կողմից ՏԻՄ-երին լիազորությունների պատվիրակումը, պետության պատվիրակված լիազորություններն իրականացման կարգը և պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորումը **անվերապահորեն պետք է կատարվեն օրենքով**, այլ ոչ թե **ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով**, ինչպես սահմանված է “Տեղական ինքնակառավարման մասին” ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 7-րդ մասով:

Արդյունքում՝ սույն հետազոտության շրջանակներում առաջարկվող իրավական ակտը պայմանականորեն անվանվել է **«Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման և ֆինանսավորման մասին»** օրենք (այսուհետ՝ Օրենք):

Օրենքով առաջարկվում է սահմանել, որ պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումը համայնքի համար հանդիսանալու է ծրագիր, որը հիմք է հանդիսանալու նաև համայնքի ծրագրային բյուջետավորման համար: Օրենքով առաջարկվում է սահմանել Ծրագիր իրականացնելու հետևյալ նախապայմանները՝

1) համայնքում Ծրագրի քննարկման նպատակով, սահմանված կարգով, կազմակերպվել է հանրային լուսններ և ծրագիրը հաստատվել է համայնքի ավագանու որոշմամբ.

2) ծրագրի հիմնանպատակները սահմանված են համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում.

3) ծրագիրն ունի հստակ սահմանված իրականացման ժամկետ և շահառուներ.

4) համայնքը բյուջեում պլանավորել է համապատասխան ֆինանսական ցուցանիշներ, որոնք պետք է ապահովեն ծրագրի իրականացումը:

Օրենքով առաջարկվում է սահմանել, որ.

1) պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակումն անհրաժեշտ է իրականացնել համայնքի հետ կնքելով պայմանագիր.

2) պետական մարմինների կողմից պատվիրակված լիազորությունները չեն կարող գերակայել համայնքի սեփական (պարտադիր և կամավոր խնդիրներ) լիազորությունների նկատմամբ, սակայն համայնքը անվերապահորեն պետք է ապահովի պայմանագրով ստանձնած բոլոր պարտավորությունները.

3) պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ուղեցույցը և այդ թվում՝ ստանդարտները սահմանվում են կառավարության որոշմամբ.

4) ՏԻՄ-երին երաշխավորվում են համապատասխան ֆինանսական ռեսուրսների տրամադրումը՝ օրենքով սահմանված չափորոշիչների հիման վրա.

5) պատվիրակված լիազորությունների կատարման նկատմամբ պետական հսկողությունը հիմնականում պարունակում է բնակչությանը ծառայություններ մատուցելու արդյունքների որակի գնահատում՝ մոնիթորինգի պլանի և գնահատման կարգի հիման վրա, այլ ոչ թե պետական վերահսկողություն կամ ստուգումներ:

6) Օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ այլ օրենքներով ՏԻՄ-երին պատվիրակված պետական մարմինների լիազորություններին վերաբերող դրույթները կորցնում են իրենց ուժը:

V. Պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման նպատակով համայնքների կարողությունների գնահատում.

Մինչ լիազորությունների փոխանցումն՝ անհրաժեշտ է գնահատել համայնքների կարողությունները և կարողությունների համար սահմանված չափանիշներին նրանց համապատասխանությունը: Անհամապատասխանության դեպքում՝ առաջարկել միջոցառումների ծրագիր և պետական աջակցության հնարավոր սցենարներ:

Արդյունքում անհրաժեշտ է պետական մարմինների լիազորությունները փոխանցել միայն այն համայնքներին, որոնք ունեն անհրաժեշտ և բավարար՝ շենքային, մարդկային, ժամանակակից տեխնիկական, համակարգչային և դրանց լիցենզավորված ծրագրերի, մասնագիտական, կառավարչական և բնակչության հասանելիության ապահովման անհրաժեշտ կարողություններ:

VI. Պետական մարմինների լիազորություններ ստացած համայնքներին աջակցություն.

Օրենքով առաջարկվում է սահմանել, որ կենտրոնական իշխանությունը պարտավորվում է՝ պետական մարմինների լիազորություններ ստացած համայնքներին ինստիտուցիոնալ, տեխնիկական, ֆինանսական (սուբվենցիոն, դրամաշնորհային և այլ ներդրումային ծրագրեր) և մասնագիտական աջակցություն ցուցաբերել, այդ թվում՝ պետական լիազորություններ չստացած համայնքների հետ ստեղծելու հանրային

ծառայություններ մատուցելու կարողություններով միջհամայնքային մասնագիտացված կազմակերպություններ՝ հիմք ընդունելով «Միջհամայնքային միավորումների մասին» ՀՀ օրենքը:

VII. Պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունների իրականացման գնահատում.

Եվրոպական երկրների փորձը ցույց է տալիս, որ ՏԻՄ-երի, այդ թվում՝ պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման ապահովման համար ստեղծված ֆինանսական համակարգերի և պետական կամ տեղական ֆինանսների կառավարման խնդիրների թիրախավորման և գնահատման լավագույն գործիքը՝ ՏԻՄ-երի մասնակցությամբ, պետության կողմից մշակվող և իրականացվող մոնիտորինգի պլանն է և փաստացի գնահատումը, որն իր մեջ ներառում է խնդիրների թիրախավորումը, դրանց մոնիտորինգը, ստացված տվյալների և առաջընթացի գնահատումը:

Ինչպես նշել ենք՝ պատվիրակված լիազորությունների կատարման նկատմամբ պետական հսկողությունը հիմնականում պարունակում է բնակչությանը ծառայություններ մատուցելու արդյունքների որակի գնահատում՝ մոնիթորինգի պլանի և գնահատման կարգի հիման վրա, այլ ոչ թե պետական վերահսկողություն կամ ստուգումներ: Նշված գնահատման արդյունքում ի հայտ են գալիս ՏԻՄ-երի այն խնդիրները, որոնց առաջնահերթությունների սահմանման միջոցով՝ պետությունը այն ներառում է իր առաջիկա միջոցառումների կամ ռազմավարական ծրագրերում, իսկ գնահատման իրականացումը կարևոր “հիմնաքար” է հանդիսանում քաղաքականություններ մշակողների և որոշում կայացնողների համար:

Ակնհայտ է, որ պետական մարմինների լիազորությունները տեղական իշխանություններին պատվիրակելու նշված մեխանիզմն առավելագույն չափով մարմնավորում է Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի կողմից սահմանված միջազգային իրավական ստանդարտները:

3. ԱՊԱԿԵՆՏՐՈՆԱՑՎԱԾ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ.

Հայաստանում պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման և դրանց իրականացման երաշխավորված ֆինանսավորման ապահովման **համապարփակ մեխանիզմի** արդյունավետությունը գնահատվում է ակնկալվող հետևյալ հեռանկարային արդյունքներով.

- I. Հայաստանում պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման արդյունքում՝ երկրի ֆինանսական ապակենտրոնացման ցուցիչների բարելավում:
- II. Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման, դրանց իրականացման և գնահատման գործընթացների կանոնակարգում ու ընթացակարգերի ձևավորում, մասնավորապես սահմանելով.
 - 1) ՏԻՄ-երին պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգ, որով սահմանվում է նաև ՏԻՄ-երին փոխանցման ենթակա նոր լիազորությունների ոլորտները, դրանց պատվիրակման ժամկետները և փուլերը:
 - 2) Պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման նպատակով համայնքների ընտրություն հաջորդականության սկզբունքը.
 - 3) Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման փուլերի սահմանման գործոնները.
 - 4) Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման փուլերի հիմքում դրվող ռազմավարական նշանակությունը.

- 5) ՏԻՄ-երին պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման հայեցակարգի կառուցվածքը.
- 6) ՏԻՄ-երին պետության կողմից պատվիրակված լիազորությունների ֆինանսավորման սկզբունքները և չափորոշիչները.
- 7) Հիմք ընդունելով «Տեղական ինքնակառավարման Եվրոպական խարտիայի» 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջները՝ սույն հետազոտության շրջանակներում պայմանականորեն առաջարկվող «Պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման և ֆինանսավորման մասին» օրենքի հիմնադրույթները.
- 8) Պետության կողմից լիազորությունների պատվիրակման նպատակով համայնքների կարողությունների գնահատումը.
- 9) Պետական մարմինների լիազորություններ ստացած համայնքներին աջակցությունը.
- 10) Պետական մարմինների պատվիրակված լիազորությունների իրականացման գնահատումը:

Ինչպես նշեցինք՝ պետական մարմինների լիազորությունների փոխանցման գործընթացը նպատակահարմար է իրագործել աստիճանաբար՝ կախված թե ինչ լիազորություն է ապակենտրոնացվում, արդյոք համայնքն ունի կարողություն՝ արդյունավետ իրագործելու լիազորությունը, և արդյոք պետական բյուջեից երաշխավորված կֆինանսավորվեն լիազորությունների իրականացման ծախսերը:

Միաժամանակ որոշ պետական լիազորությունների փոխանցման և դրանց արդյունավետ իրագործման մոդել կարող է հանդիսանալ միջհամայնքային համագործակցության կազմակերպություններ ստեղծելու պետական թիրախավորված խրախուսումը՝ հիմք ընդունելով «Միջհամայնքային միավորումների մասին» ՀՀ օրենքը:

Հայաստանում պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման արդյունքում՝ երկրի ֆինանսական ապակենտրոնացման ցուցիչների կանխատեսումը իրականացնելու նպատակով հիմք է ընդունվում հետևյալ սցենարները՝

1. 2018 թվականի արդյունքային ցուցանիշները՝ որպես կանխատեսման ելակետ, կիրառվում **50 տոկոս** համայնքներին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման սցենարի համար, այն է՝ **502** համայնքներից **253 կիրազործեն** պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունները և հետևաբար համայնքների ընդհանուր բնակչության **50 տոկոսը** կհանդիսանա պատվիրակված լիազորությունից օգտվող շահառու.
2. 2018 թվականի արդյունքային ցուցանիշները՝ որպես կանխատեսման ելակետ, կիրառվում **70 տոկոս** համայնքներին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման սցենարի համար, այն է՝ **502** համայնքներից **352 կիրազործեն** պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունները և հետևաբար համայնքների ընդհանուր բնակչության **70 տոկոսը** կհանդիսանա պատվիրակված լիազորությունից օգտվող շահառու.
3. 2018 թվականի արդյունքային ցուցանիշները՝ որպես կանխատեսման ելակետ, կիրառվում **90 տոկոս** համայնքներին պետական մարմինների լիազորությունների պատվիրակման սցենարի համար, այն է՝ **502** համայնքներից **453 կիրազործեն** պետության կողմից ՏԻՄ-երին պատվիրակված լիազորությունները և հետևաբար համայնքների ընդհանուր բնակչության **90 տոկոսը** կհանդիսանա պատվիրակված լիազորությունից օգտվող շահառու.
4. որպես մեկ բնակչին բաժին ընկնող պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման միջոց՝ հիմք է ընդունվել Երևան քաղաքի մեկ բնակչին բաժին ընկնող պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման **23,086.5** ՀՀ դրամ ցուցանիշը (**Հավելված N2**), իսկ որպես պետական բյուջեի կանխատեսվող եկամուտների

հանրագումար հիմք է ընդունվել **2015-2018թթ. միջին 1229.3 մլդ. Դրամ** ցուցանիշը.

5. որպես կանխատեսում կիրառվում է այն հիպոթեզը, որ Երևան քաղաքին 2018 թվականին հատկացված **24,974,967.2 ՀՀ դրամը** չի փոփոխվի:

Առաջարկված սցենարների արդյունքում կանխատեսվող ցուցանիշները ներկայացված են **Հավելված 1**-ում, **Հավելված 3**-ում և ներքոնշյալ **Աղյուսակ 1**-ում:

Արդյունքում կարող ենք կանխատեսել հետևյալ ցուցանիշները.

1) համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ **50%** համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում, **10.4%**-ի (**2015-2018թթ. միջին ցուցանիշ**) փոխարեն կարող է կազմել **11.6%** (**Հավելված N1 և Աղյուսակ 1**).

2) համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ **70%** համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում, **10.4%**-ի (**2015-2018թթ. միջին ցուցանիշ**) փոխարեն կարող է կազմել **12.3%** (**Հավելված N1 և Աղյուսակ 1**).

3) համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ **90%** համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում, **10.4%**-ի (**2015-2018թթ. միջին ցուցանիշ**) փոխարեն կարող է կազմել **13.0%** (**Հավելված N1 և Աղյուսակ 1**).

Աղյուսակ 1

Ցուցանիշների անվանումը	Չափի միավորը	2015-2018թթ. միջին ցուցանիշ	50% համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում	70% համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում	90% համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում
Համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում [համայնքների եկամուտների ապակենտրոնացման ցուցիչ]	%	10.4%	11.6%	12.3%	13.0%
Համայնքների եկամուտների (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում [համայնքների ֆիսկալ ապակենտրոնացման ցուցիչ]	%	2.1%	3.3%	4.0%	4.7%
Պատվիրակվող լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից տրամադրվելիք միջոցներ, այդ թվում՝	մլր. դրամ	31.58	46.72	55.41	64.11
1. Երևան քաղաք	մլր. դրամ	31.22	24.97	24.97	24.97
2. Մնացած համայնքներ	մլր. դրամ	0.37	21.74	30.44	39.14
Երևան քաղաքի համամասնությունը ընդհանուր ցուցանիշներում	%	98.8%	53.5%	45.1%	39.0%
Մնացած համայնքների համամասնությունը ընդհանուր ցուցանիշներում	%	1.2%	46.5%	54.9%	61.0%
Ընդհանրելով մեկ բնակչին բաժին ընկնող պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման միջոցներ, այդ թվում՝	ՀՀ դրամ	10,585.4	15,754.5	18,687.3	21,620.1
1. Քաղաք Երևան	ՀՀ դրամ	28,994.5	23,086.5	23,086.5	23,086.5
2. Մնացած համայնքներ	ՀՀ դրամ	191.9	11,543.3	16,160.6	20,777.9

4) համայնքների եկամուտների (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ **50%** համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում,

2.1%-ի (2015-2018թթ. ֆիսկալ ապակենտրոնացման միջին ցուցանիշ)
փոխարեն կարող է կազմել **3.3%** (**Հավելված N1 և Աղյուսակ 1**).

5) համայնքների եկամուտների (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ **70%** համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում, **2.1%-ի (2015-2018թթ. ֆիսկալ ապակենտրոնացման միջին ցուցանիշ)** փոխարեն կարող է կազմել **4.0%** (**Հավելված N1 և Աղյուսակ 1**).

6) համայնքների եկամուտների (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում՝ **90%** համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում, **2.1%-ի (2015-2018թթ. ֆիսկալ ապակենտրոնացման միջին ցուցանիշ)** փոխարեն կարող է կազմել **4.7%** (**Հավելված N1 և Աղյուսակ 1**).

Ֆիսկալ ապակենտրոնացման ցուցիչն օրինակ Եվրոպական և Եվրոպական գործընկերության մի քանի երկրներում ունի հետևյալ պատկերը՝ Մալթա **0%**, Թուրքիա **3%**, Կիպրոս **3%**, Հունաստան **3%**, Ռումինիա **6%**, Իռլանդիա **7%**, Պորտուգալիա **11%**, Լիտվա **12%**, Մեծ Բրիտանիա **13%**, Սլովակիա **14%**, Նիդեռլանդներ **14%**, Սլովենիա **16%**, Խորվաթիա **18%**, Էստոնիա **19%**, Լեհաստան **22%**, Չեխիա **23%**, Լատվիա **25%**, Իսլանդիա **39%**, Ֆինլանդիա **49%**, Շվեդիա **76%** և Դանիա **87%**:

Ստացվում է մի իրավիճակ, որ պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի պետական բյուջեից երաշխավորված ֆինանսավորման առաջարկվող նոր մեխանիզմը միտված չէ «ուժեղացնելու» կամ ֆինանսապես ավելի ամրապնդելու ֆինանսական կայուն կարողություններ ունեցող Երևանին, այլ ստեղծում է մնացած համայնքների ֆինանսապես «ուժեղացնելու» և ֆինանսապես ավելի կայուն դարձնելու միտումներ և հեռանկարներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՓԱՍՏԱՑԻ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

ՀԱՎԵԼՎԱԾ N1

Ցուցանիշների անվանումը		Չափի միավորը	Ցուցանիշները՝ ըստ տարիների				Միջին ցուցանիշ	50% համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում	70% համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում	90% համայնքներում լիազորությունների ապակենտրոնացման սցենարի դեպքում
			2015	2016	2017	2018				
ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտներ	ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հանրագումարը	մլր. Դրամ	1,167.7	1,171.1	1,237.2	1,341.0	1,229.3	1,229.3	1,229.3	1,229.3
Համայնքների փաստացի եկամուտներ ¹	Համայնքների եկամուտների հանրագումարը	մլր. Դրամ	125.6	128.6	126.9	127.5	127.2	142.9	151.5	160.2
	Համայնքների եկամուտների (պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների հետ միասին) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում	%	10.8%	0.1	10.3%	9.5%	10.4%	11.6%	12.3%	13.0%
	Համայնքների եկամուտների (առանց պաշտոնական դրամաշնորհների և այլ եկամուտների) համամասնությունը պետական բյուջեի եկամուտներում	%	2.0%	2.1%	2.2%	2.0%	2.1%	3.3%	4.0%	4.7%
	Գույքային հարկեր՝ անշարժ գույքից և այլ գույքից	մլր. Դրամ	19.3	20.1	21.8	21.9	20.8	20.8	20.8	20.8
	Գույքային հարկերի համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	15.4%	15.6%	17.1%	17.2%	16.3%			
	Ապրանքների օգտագործման կամ գործունեության իրականացման թույլտվության վճարներ	մլր. Դրամ	3.8	3.7	4.2	3.6	3.8	3.8	3.8	3.8
	Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	3.0%	2.9%	3.3%	2.8%	3.0%			
	Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից այլ պարտադիր վճարներ	մլր. Դրամ	0.7	0.7	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7	0.7

	Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	0.6%	0.5%	0.6%	0.7%	0.6%			
	Պաշտոնական դրամաշնորհներ և այլ եկամուտներ, այդ թվում՝ հատկացված ֆինանսական համահարթեցման դոտացիաներ	մլր. Դրամ	104.4	104.1	99.8	101.2	102.4	117.5	126.2	134.9
	Համամասնությունը համայնքների բյուջեների եկամուտներում (%)	%	83.1%	80.9%	78.6%	79.4%	80.5%			
	Համայնքների բյուջեների եկամուտներում տեղական հարկերի և այլ պարտադիր վճարների համամասնությունը	%	18.9%	19.1%	21.1%	20.6%	19.9%			
	Այդ թվում՝ պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցներ, այդ թվում՝	մլր. Դրամ		38.69	30.73	25.33	31.58	46.72	55.41	64.11
	1. Երևան քաղաք	մլր. Դրամ		38.32	30.36	24.97	31.22	24.97	24.97	24.97
	2. Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ		0.37	0.37	0.36	0.37	21.74	30.44	39.14
	Փաստացի եկամուտներ, այդ թվում՝	մլր. Դրամ	125.6	128.6	126.9	127.5	127.2			
	1. Երևան քաղաք	մլր. Դրամ	74.0	77.3	72.5	68.8	73.1			
	2. Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ	51.7	51.3	54.4	58.6	54.0			
Համայնքների փաստացի եկամուտներ ¹	ՀՀ համայնքների եկամուտներում Երևան քաղաքի եկամուտների համամասնությունը (%)	%	58.9%	60.1%	57.1%	54.0%	57.5%			
	ՀՀ համայնքների եկամուտներում մնացած համայնքների եկամուտների համամասնությունը (%)	%	41.1%	39.9%	42.9%	46.0%	42.5%			
Համայնքների փաստացի ծախսեր ²	Փաստացի ծախսեր, այդ թվում՝	մլր. Դրամ	129.2	130.2	124.7	118.4	125.6			
	1. Երևան քաղաք	մլր. Դրամ	77	78.5	71.0	62.8	72.3			
	2. Մնացած համայնքներ	մլր. Դրամ	52.1	51.7	53.7	55.6	53.3			

	ՀՀ համայնքների ծախսերում Երևան քաղաքի ծախսերի համամասնությունը (%)	%	59.6%	60.3%	56.9%	53.1%	57.5%			
	ՀՀ համայնքների ծախսերում մնացած համայնքների ծախսերի համամասնությունը (%)	%	40.4%	39.7%	43.1%	46.9%	42.5%			
	Երևան քաղաքում մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը	հազ. Դրամ	71.9	73.0	65.9	58.1	67.2			
	Մնացած համայնքներում մեկ բնակչին բաժին ընկնող ծախսերը	հազ. Դրամ	26.9	27.1	28.4	29.5	28.0			
ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակը ⁴	Ընդհամենը բնակչության թվաքանակը, այդ թվում՝	հազ. մարդ	3,010.6	2,986.1	2,972.7	2,965.3	2,983.7			
	1. Քաղաք Երևան	հազ. մարդ	1,071.5	1,075.8	1,077.6	1,081.8	1,076.7			
	Ընդհամենը բնակչության թվաքանակում Երևան քաղաքի բնակիչները տոկոսային արտահայտությամբ	%	35.6%	36.0%	36.2%	36.5%	36.1%			
	2. Մնացած համայնքներ	հազ. մարդ	1,939.1	1,910.3	1,895.1	1,883.5	1,907.0			
	Ընդհամենը բնակչության թվաքանակում մնացած համայնքների բնակիչները տոկոսային արտահայտությամբ	%	64.4%	64.0%	63.8%	63.5%	63.9%			
	Մնացած համայնքների բնակչության գերազանցումը Երևանի բնակչությանը	%	81.0%	77.6%	75.9%	74.1%	77.1%			

1. <http://www.mtad.am/hy/budgetary-incomes/>
2. <http://www.mtad.am/hy/budgetary-expenditure/>
3. <http://www.mtad.am/hy/finansakanhamaha8tecum/>
4. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ (<http://www.armstat.am/>)

Պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման ցուցանիշներ (2018 թվական)

ՀԱՎԵԼՎԱԾ N2

N	Մարզի անվանումը	Համայնքների թվաքանակը, որոնք պատվիրակված լիազորությունների համար պետական բյուջեից ստացել են միջոցներ	Համայնքների թվաքանակը, որոնք պատվիրակված լիազորությունների համար պետական բյուջեից չեն ստացել միջոցներ	Համայնքի բյուջեի վարչական մասի փաստացի տարեկան ցուցանիշը (2018 թվական)		Համայնքի բյուջեի վարչական մասում համամասնությունը
				Պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից ստացվող միջոցներ	Ընդհամենը համայնքի բյուջեի վարչական մաս	
		հատ	հատ	հազ. Դրամ	հազ. Դրամ	%
1	Արագածոտնի մարզ	6	66	21,705.2	3,776,561.4	0.57%
2	Արարատի մարզ	4	91	33,183.1	7,313,027.8	0.45%
3	Արմավիրի մարզ	2	95	14,586.0	7,050,172.5	0.21%
4	Գեղարքունիքի մարզ	5	52	29,544.1	6,197,212.7	0.48%
5	Կոտայքի մարզ	4	38	21,416.4	7,872,502.5	0.27%
6	Լոռու մարզ	5	51	80,485.3	6,725,356.8	1.20%
7	Շիրակի մարզ	6	36	96,590.9	6,862,436.7	1.41%
8	Սյունիքի մարզ	5	3	20,931.2	5,000,205.7	0.42%
9	Տավուշի մարզ	4	20	20,952.9	3,496,813.8	0.60%
10	Վայոլ Ձորի մարզ	3	5	25,322.6	1,917,795.6	1.32%
11	Երևան	1	1	24,974,967.2	67,991,491.7	36.73%
	Ընդամենը, այդ թվում՝	45	458	25,339,684.8	124,203,577.2	20.40%
	Երևան քաղաք	1	1	24,974,967.2	67,991,491.7	36.73%
	Մնացած համայնքներ	44	457	364,717.6	56,212,085.5	0.65%
	Բացի Երևան քաղաքը՝ համայնքների միջին ցուցանիշը	4.4	45.7	36,471.8	5,621,208.6	0.69%
	Երևան քաղաքի համամասնությունը ընդհանուր ցուցանիշներում			98.56%		
	Մնացած համայնքների համամասնությունը ընդհանուր ցուցանիշներում			1.44%		

N	Ցուցանիշների անվանումը	Չափի միավորը	Ցուցանիշը
1	Մշտական բնակչության թվաքանակը Երևան քաղաքում (31.12.2018թ. Դրությամբ)	հազ. Մարդ	1,081.8
2	Մշտական բնակչության թվաքանակը մնացած համայնքներում (31.12.2018թ. Դրությամբ)	հազ. Մարդ	1,883.5
3	Ընդհամենը՝ բնակչության թվաքանակը	հազ. Մարդ	2,965.3
4	Ընդհամենը մեկ բնակչին բաժին ընկնող պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման միջոցներ, այդ թվում՝	ՀՀ դրամ	8,545.4
5	1. Քաղաք Երևան	ՀՀ դրամ	23,086.5
6	2. Մնացած համայնքներ	ՀՀ դրամ	193.6

Պետության կողմից տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատվիրակվող լիազորությունների իրականացման

Ծախսերի ֆինանսավորման ցուցանիշներ (ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ)

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3

N	Մարզի անվանումը	Մշտական բնակչության թվաքանակը	Համայնքների 50%-ի սցենարի դեպքում		Համայնքների 70%-ի սցենարի դեպքում		Համայնքների 90%-ի սցենարի դեպքում	
		31.12.2018թ. Դրությամբ	Համայնքների թվաքանակը, որոնք պատվիրակված լիազորությունների համար պետական բյուջեից կստանան միջոցներ	Պատվիրակվող լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից տրամադրվելիք միջոցներ	Համայնքների թվաքանակը, որոնք պատվիրակված լիազորությունների համար պետական բյուջեից կստանան միջոցներ	Պատվիրակվող լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից տրամադրվելիք միջոցներ	Համայնքների թվաքանակը, որոնք պատվիրակված լիազորությունների համար պետական բյուջեից կստանան միջոցներ	Պատվիրակվող լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման համար պետական բյուջեից տրամադրվելիք միջոցներ
			Մարդ	հատ	հազ. Դրամ	հատ	հազ. Դրամ	հատ
1	Արագածոտնի մարզ	125,400	36	1,447,523.6	50	2,026,533.0	65	2,605,542.4
2	Արարատի մարզ	256,700	48	2,963,152.3	67	4,148,413.2	86	5,333,674.1
3	Արմավիրի մարզ	263,900	49	3,046,263.7	68	4,264,769.1	87	5,483,274.6
4	Գեղարքունիքի մարզ	228,300	29	2,635,324.0	40	3,689,453.6	51	4,743,583.2
5	Կոտայքի մարզ	251,600	21	2,904,281.7	29	4,065,994.4	38	5,227,707.1
6	Լոռու մարզ	215,500	28	2,487,570.4	39	3,482,598.5	50	4,477,626.7
7	Շիրակի մարզ	233,300	21	2,693,040.2	29	3,770,256.3	38	4,847,472.4
8	Սյունիքի մարզ	137,600	4	1,588,351.2	6	2,223,691.7	7	2,859,032.2
9	Տավուշի մարզ	122,200	12	1,410,585.2	17	1,974,819.2	22	2,539,053.3
10	Վայոլ Ձորի մարզ	49,000	4	565,619.3	6	791,867.0	7	1,018,114.7
11	Երևան	1,081,800	1	24,974,967.2	1	24,974,967.2	2	24,974,967.2
	Ընդամենը, այդ թվում՝	2,965,300.0	253	46,716,678.6	352	55,413,363.1	453	64,110,047.7
	1. Երևան քաղաք	1,081,800.0	1	24,974,967.2	1	24,974,967.2	2	24,974,967.2
	2. Մնացած համայնքներ	1,883,500.0	252	21,741,711.4	351	30,438,395.9	451	39,135,080.5
	Բացի Երևան քաղաքը՝ համայնքների միջին ցուցանիշը			2,174,171.1		3,043,839.6		3,913,508.0

Երևան քաղաքի համամասնությունը ընդհանուր ցուցանիշներում (%)			53.5%		45.1%		39.0%
Մնացած համայնքների համամասնությունը ընդհանուր ցուցանիշներում (%)			46.5%		54.9%		61.0%
Ընդհամենը մեկ բնակչին բաժին ընկնող պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի ֆինանսավորման միջոցներ (<< դրամ), այդ թվում՝			15,754.5		18,687.3		21,620.1
1. Քաղաք Երևան (<< դրամ)			23,086.5		23,086.5		23,086.5
2. Մնացած համայնքներ (<< դրամ)			11,543.3		16,160.6		20,777.9